

OG‘IZ BO‘SHLIG‘I MIKROORGANIZMLARI VA ULARNING AHAMIYATI

Boltayev Komiljon Sultonovich

Samarqand Davlat Tibbiyot Universiteti Mikrobiologiya, virusologiya,
immunologiya kafedrasida katta o‘qituvchisi Ph.D
E-mail: boltayevkomilsultonovich@gmail.com

Ibrohimova Risqiya Usmonovna

Samarqand Davlat Tibbiyot Universiteti Mikrobiologiya, Virusologiya,
immunologiya kafedrasida 2-bosqich talabasi
E-mail: risqiyaibrohimo@gmail.com

ANNOTATSIYA

Og‘iz bo‘shlig‘ida turli xil mikroorganizmlarning yashashi va ko‘payishi uchun optimal muhit, jumladan, oziq moddalar, harorat hamda kuchsiz ishqororiy muhit va hokazolar mavjud. Mikroorganizmlarning ko‘p qismi tish ostida bo‘ladi. Og‘iz bo‘shlig‘ida normal mikroflora bo‘lib, tabiiy sharoitda ular boshqa patogen mikroorganizmlardan himoya qiladi. *Lactobacillus acidophilus*, *T.macrodentium*, diplokokk, streptokokk, mikrokokk va boshqalar shular jumlasidandir.

Kalit so‘zlar: *Lactobacillus acidophilus*, *T.macrodentium*, sulfanilamid, antibiotik, *S.salivarum*, *S.mutans*, *S.faecalis*, *S.mitis*, *P.asaccharalyticum*, *P.lanocolatus*, *A.naesluuqi*, *A.viscosus*, *Vasteriodes melaninogenicus*, *F.plauti*, *T.macrodentum*, *T.denticola*, *T.vincenti* *T.buccalis*, *Sampylobacter spotorum*.

TADQIQOT MAQSADI

Mikroorganizmlar og‘izga ovqat, suv, havo, qo‘l va boshqalar orqali tushishi, ayrim hollarda ular shartli patogen bo‘lishi mumkin. Normal mikroflora miqdori va sifati doimo bir xil bo‘lib turishida so‘lak muhim rol o‘ynaydi. U mikroorganizmlarning tishlarga putur yetkazishiga yo‘l qo‘ymaydi, ya‘ni tishni doimo tozalab turadi. So‘lak tarkibida lizotsim, laktoferrin, peroksidaza, nukleaza hamda maxsus sekretlar, immunoglobulin A bo‘lganligi uchun u mikroblarni o‘ldirish (bakteritsid) xususiyatiga ega.

TADQIQOT METODI

Kasallikning turiga va tekshirish maqsadiga ko‘ra so‘lak, tish qatlami, og‘iz shilliq qavati, tish yuzasi, gangrena bo‘lgan pulpalar va chirigan tishdan material olib ulardan surtma tayyorlanadi, Gramm yoki Romanovskiy-Gimza usuli bilan bo‘yaladi.

Spiroketalarni topish uchun surtmanni bo'yamasdan qorong'latilgan ko'rish maydonida mikroskop ostida ko'riladi. Tekshirilishi lozim bo'lgan materialni maxsus elektiv va differensial -diagnostik muhitlarga ekib, aerob va anaerob sharoitlarda termostatda o'stiriladi. O'sib chiqqan ekmalardan sof kulturalarning patogenligi, antibiotik va boshqa sulfanilamid preparatlarga chidamliligi ham tekshiriladi. Bemorning immunologik holatini aniqlash uchun so'lakdagi lizotsim, fagositoz, sekretor JgA miqdori, organizmning turli allergenlarga nisbatan sezuvchanligi va boshqa ko'rsatkichlari aniqlanadi.

TADQIQOT NATIJALARI

Og'iz bo'shlig'ining shilliq qavatida patogen va shartli patogen turlar, streptokokk, stafilokokk, bakteroid, korinebakteriya, aktinomitsetlar, enterovirus, koronavirus, kandida, trixomonada va boshqa 160 dan ortiq mikroorganizmlar uchraydi. Ular og'iz bo'shlig'ining yallig'lanish kasalliklariga sabab bo'lishi, shuningdek, shartli patogen va ayrim normal mikrofloraning vanilla rice endogen infeksiyani keltirib chiqarishi mumkin. Og'iz bo'shlig'idagi mikroorganizmlarning ko'pchiligi tishlarning bo'yin qismida, tishlar orasida va so'lak ta'siri kamroq joylarda bo'ladi. Tish qatlamidagi turli xil mikroorganizmlarning koloniyalari so'lakdagi glyukoproteid, oqsil va boshqa moddalardan tashkil topgan organik qobiq bilan o'raladi. Tish qatlami va so'lak tarkibidagi streptokokk, laktobakteriyalar, aktinomitset, ovqat bilan og'izga tushadigan saxarozadan glyukoza va fruktozaning bir polimerlarini sintez qiladi. Bu polimerlar o'z navbatida bakteriyalarning tish yuzasiga birikib qolishini ta'minlaydi. Hujayra tashqarisidagi bakteriya polisaxaridlari tish qatlamining mikroflorasiga ta'sir etib, uning kislotali holatini oshiradi, natijada emalning parchalanish xususiyati ortib, chidamliligi kamayadi. Bakteriyalar ovqatdagi uglevod yoki azot moddalarini parchalashi natijasida tish qatlamida kislota va ishqorlar to'planib, asta-sekin so'lakka o'tadi. Ular tishning emal va dentin qavatlarini eritadi. Tish qatlamida hosil bo'lgan organik qobiq ustida fosfat, so'lak, milk suyuqliklaridagi kalsiy to'planib, tishda tosh hosil bo'lishiga olib keladi. Bu mikroorganizmlar og'iz bo'shlig'idagi biokimyoviy jarayon pH muhitining o'zgarishi, vitaminlar yetishmasligi hamda tishdagi emal, og'iz bo'shlig'i shilliq qavati himoya qilish xususiyatining pasayishi natijasida patogen ta'sir etib, turli kasalliklarga sabab bo'ladi. Tish kovaklariga mikroorganizm yoki boshqa kirgandan so'ng, ular bu yerda ko'payadi va pulpaning yallig'lanishiga sabab bo'ladi. Patogen bakteriyalar va ularning toksinlari tishning qattiq to'qimalariga ham kirib ularni shikastlaydi. Og'z bo'shlig'i mikroflorasi streptokokk (*S.salivarum*, *S.mutans*, *S.faecalis*, *S.mitis*) va peptokokklar (*P.asaccharalyticum*, *P.lanocolatus*) dan iborat. *S.mutans* ko'pincha tish bilan milk orasidagi to'planib, tish pulpasini yallig'lantiradi. Qattiq bakteriyalari doimo tishning chirigan qismi (kovagi)da uchraydi, chunki bu bakteriyalar, tishning emal qismini

erituvchi kislota hosil qilib, tish chirishida muhim rol o'ynaydi. Og'iz bo'shlig'idagi aktinomitsetlar (*A.naesluuqi*) ko'pincha chirigan tish va tish toshlarida bo'ladi. *A.viscosus* tishning asosiy to'qimasi va suyak to'qimasiga kirib, tish ildizining chirishi ya'ni kariyesga olib keladi, natijada periodontit rivojlanadi. Og'iz bo'shlig'ida, ayniqsa, milk orasida bakteriyalar doimo bo'ladi, ular Gramm usuli bilan manfiy bo'yaldi, spora hosil qilmaydi. *Vasteriodes melaninogenicus* boshqa mikroblar bilan birgalikda aralash infeksiyalarni keltirib chiqaradi. U ko'pincha alveolar periostit va o'tkir, nekrozlanuvchi, yarali gingivit va og'iz bo'shlig'idagi boshqa yuqumli kasalliklardan topiladi. Og'iz bo'shlig'ida doim fuzobakteriyalar (*F.plauti*), treponemalar (*T.macrodentum*, *T.denticola*, *T.vincenti*, *T.buccalis*) yashaydi. Ular bbir-biri bilan qo'shilib, o'tkir nekrozlanuvchi gingivit va Vensan anginasini qo'zg'atadi. Bulardan tashqari og'iz bo'shlig'ida spirillalar, jumladan, *Sampylobacter spotorum*, korinebakteriyalar bo'ladi.

Tish kasalliklarda, asosan, tishning qattiq va yumshoq to'qimalari zararlanadi. Bular etiologiyasi va klinik belgilari jihatidan bir-biridan farq qiladi(1-jadval).

Tish kasalliklarini qo'zg'atuvchi mikroorganizmlar

№	Kasallik nomi	Kasallik haqida umumiy tushuncha	Tashhisi	Davolash-profilaktikasi
1	Tishning chirishi(kariyes)	Tishning qattiq to'qimalari asta-sekin yumshab yemiriladi. Og'izdagi proteolitik xususiyatga ega bo'lgan normal zamburug',streptokokk, stafilokokk va boshqa mikroblar ko'payadi, keyin emal qavatlarini eritadiva dendingacha boradi. Tishning chirish jarayoni o'tkir va surunkali kechadi.	Tashqaridan milk, tishlar ko'z bilan tekshiriladi,zaruriyat bo'lsa,rentgen qilinadi.So'ngra bakteriologik usul yordamida kariyes qo'zg'atuvchi mikroflorani aniqlab kasallik aniqlanadi.	Bemorni davolashda mikrobg ta'sir qiluvchi preparatlar beriladi. Oldini olishda,ovqat tarkibida vitaminlar yetarli bo'lishi,ftor qo'shilgan pastadan foydalanish,vaqti bilan vrach ko'rigiga kelishi kerak bo'ladi.
2	Periodontit (tish ildizining yallig'lanishi)	Tish ildizi atrofidagi to'qimalarini yallig'lanishi. Bunda kollagenni tishga birikishi buziladi. Mikroblar qonga tushib,infeksiya rivojlanadi.Mikroorganizmlar tishning qattiq to'qimalarini parchalasa, pulpit kelib chiqadi. Yiringli yallig'lanish jarayonida tish atrofi boylamlar yumshab, qimirlay boshlaydi.	Tishning qimirlashidan, tashqi qismini kariyes qoplab olganligidan, milklardagi shishdan va rentgen natijalaridan yaqqol ko'rishimiz mumkin bo'ladi.	Tish email yemirilib,kovak hosil bo'lganda,tish kanallari tozalanib,o'ldiruvchi pastalar yoki fosfat-sement yuborilishi mumkin. Yana fizioterapevtik muolajalar,antibiotiklar va boshqa preparatlar tavsiya etiladi.

3	Gingivit	Milk shilliq qavatining yallig'lanishi. Turli yuqumli kasalliklar, jarohatlar, avitami nozlar, zaxarlanishlar, allergiya va boshqalar sabab bo'ladi. Gingivit paydo bo'lishida asosan, stafilokokk, nogemolitik streptokokk, peptokokk, veylonella, aktinomitset va bakteriyalar muhim rol o'ynaydi.	Gingivitda milklar qizaradi, shishadi, bezillab turadi va salga qonaydi. Buni ko'z bilan tekshirsa ham bilinadi.	Gingivitga sabab bo'lgan omil Barbara etilib, kompleks davo, qilinadi. Oldini olishda og'izni doimo toza tutish, yallig'lanishga yo'l qo'ymaslik, chirigan tishlarni davolash, vrach qabuliga vaqti vaqti bilan borib turish tavsiya etiladi.
4	Paradontoz	Tish atrofidagi to'qimalarning surunkali yallig'lanishi. Paradontozda milk orasidagi bakteriyalar ajratgan mahsulotlar doimiy so'rilib turishi, natijada regional limfa bezlari yallig'lanadi, allergiya holati sodir bo'ladi.	Tish atrofidagi shishlar, yallig'lanishlar, va bakteriyalar ajratgan mahsulotlarning tekshiruvidan tashhis qo'yish mumkin.	Bemorga individual va kompleks davo qilinadi. Paradontozga sabab bo'lgan omil bartaraf etiladi, tishlar tozalanadi. Oldini olishda kundalik ovqat turi va tarkibi muhim ahamiyatga ega.
5	Stomatit	Og'iz bo'shlig'i shilliq qavatining yallig'lanishi. Kimyoviy, fizik, mexanik, biologik omillar, dorilar, bakteriya, zamburug', virus va boshqalar sabab bo'ladi.	Og'iz bo'shlig'idagi yaralar orqali ko'z bilan tekshiriladi. Yallig'langan joyda fuzobakteriyalar va Vensan treponemalari orqali topiladi.	Davolash uchun antibiotiklardan penitsilin, tetracycline, vitamin C va B guruh vitaminlar qo'llaniladi.

XULOSA

Stomatologiyada mikrobiologik, immunologik tekshirishlar kasallikning kelib chiqish sababini, og'izdagi patologik jarayonlar patogenezi, qator kasalliklarga tashxis qo'yishda, davolash uchun kerakli antibiotiklarni tanlashda, protezlar tayyorlash va boshqa bir qancha masalalarni hal qilishda muhim ahamiyatga ega. Ammo bu qo'zg'atuvchilar og'iz bo'shlig'ida vaqtincha bo'lganligi bois, stomatologik kasalliklarni qo'zg'ata olmaydi. Yuqorida keltirilgan kasalliklarni oldini olishda juda qattiq e'tibor berish lozim bo'ladi. Chunki insonning ko'rki bo'lgan sof-sadaf tishlarimizdan ayrilib qolishimiz, o'z holatiga keltira olmasligimiz mumkin. Nafaqat bular balki, burun-tomoq kasalliklarini keltirib chiqarishi, og'izdan noxush hidlarni kelishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI: (REFERENCES)

1. И_М- Мухаммедов_Микробиология_вирусология_иммунология
2. А.Г'анixo'jayeva-mikrobiologiya
3. Koykendall AL. Viridans streptokokklarining tasnifi va identifikatsiyasi. Clin Microbiol Rev. 1989; 2 :315–328.
4. Dillon HC. Pyodermadan keyin streptokokkdan keyingi glomerulonefrit. Rev Infec Dis. 1979; 1 :935–943.
5. McCracken G. Chidamli Streptococcus pneumoniae paydo bo'lishi : pediatriya muammosi. Pediatr. Yuqtirish. Dis. J. 1995 yil; 14 :424–428.
6. Ruoff KL. Streptococcus anginosus («Streptococcus milleri»). Noma'lum patogen. Klin. Mikrobiol. Rev. 1988; 1 :102–108.
7. Stivens DL, Tanner MH, Winship J. Va boshqalar. Toksik shokga o'xshash
8. Болтаев К.С., Жамалова Ф.А., Мамарасулова Н.И. Экологическое группирование нематодофауны тугайных растений. Вестник Хорезмской академии Маъмун. №5 (79) 2021. 33-37 стр.
9. Болтаев К.С., Жамалова Ф.А. Нематодофауна сахарной свеклы домашних хозяйств Акдарьинского района Самаркандской области. Хоразм Маъмун академияси ахборотномаси. 2022 – 7 – 1. С. 37-39
10. <https://Uz.wikipedia.org>
11. <https://med360.uz>
12. <https://avitsenna.uz>>2023